

IL-FEJĠEL

Guido Lanfranco

Il-Fejġel jikber selvaġġ fix-xaghri, fil-hofor u fit-toqob tal-blat, li joffri ambjent addattat ghalih. Il-Fejġel joghla madwar nofs metru. Ghandu weraq ahdar ċar fil-kahlani, bi fjuri sofor li jkollhom erba' jew hames petali mberflin b'mewġiet irregolari. Meta jinxfu dawn il-fjuri, jiformaw kapsuli mimlijin b'zerriegħa sewda. Il-Fejġel huwa mimli kollu glandoli li mhux biss fihom żejt essenjali (jew, kif jissejjah, ta' l-essenza), iżda jagħmlu riħa aktarx qawwija, l-aktar meta jinsaq. Hemm min jidhirlu li r-riħa tal-Fejġel tinten, iżda mhux kulhadd jaqbel ma' din l-opinjoni.

Għalkemm insibu mijiet ta' hxejjex, kemm slavaġ, kemm le, li kienu u għadhom jintużaw biex minnhom jittieħdu sustanzi mediċinali, dawk il-hxejjex li għandhom xi riħa jew fwieħa kollha kienu jintużaw. Anke f'Malta hafna minnhom kienu jintużaw biex ikeċċu l-insetti, kif ukoll il-briegħed, li dari kienu aktar abbundanti minhabba l-kondizzjonijiet xejn iġjenici. Iżda anke din mhux kulhadd jaqbel magħha: mhux kulma jinten jew kulma għandu riħa qawwija bilfors għandu effett fuq l-insetti bħalma għandu fuqna. Infatti, fuq il-Fejġel nistgħu nsibu x-xaġġat sabiħ tal-Farfett tal-Fejġel, farfett li ismu huwa marbut ma' din il-pjanta (għalkemm jissejjah ukoll Farfett tal-Bużbież għax ix-xaġġat tiegħu nsibuh ukoll fuq il-Bużbież). Insibu wkoll

insetti oħrajn, uħud li jieklu minnha, oħrajn biex idakkruha.

Fil-mediċina popolari l-antiki kienu jhobbu jaqtgħu l-weraq tal-Fejġel u jgħaffgħu jew jisolhuh, u wara li jhalltuh maż-żejt shun kienu jagħmluh fuq infafet, nefħiet, feriti, fuq il-ġogi minhabba l-uġiġħ tar-rewmatizmu, u kultant anke bħala ġbara moqlija fiż-żejt.

Fil-mediċina popolari wkoll, il-Fejġel kien jintuża f'każi ta' għajnejn imċajpra. Fl-imghoddi kien hawn bosta infezzjonijiet fil-għajnejn, iżda bħal dejjem kien hemm ukoll mard ieħor ta' deġenerazzjoni, mard mhux kaġunat minn infezzjoni. L-għajnejn imċajpra kienu komuni, u għalhekk kien hemm min kien jaħsel għajnejh bl-ilma tal-Fejġel mgholli (jew dekott tal-Fejġel). Iżda kien hemm ukoll min kien japplikah mod ieħor. Ftit weraq tal-Fejġel kien jittieħed u jiġi mimgħud tajjeb. Imbagħad kien jintefah nifs 'il barra għal ġo għajn il-pazjent li jkun bil-qiegħda b'għajnu miftuħa. Kienu jaħsbu li l-fwar jew ir-riħa tal-Fejġel kienu jġġiegħlu d-dmugh johroġ mill-għajn u b'hekk din tiċċara aktar — l-istess effett, imma aktar hafif, li jgarrab xi hadd meta jqatta' l-basal.

Il-hxejjex kollha għandhom xi sustanzi li huma tajbin għas-saħħa; jekk xejn, tajbin bħala ikel u għall-vitamini u



Aconitum napellus
2. 2. 1990 Spind 1st Proj
N. Z. Mart

Il-Fejgel

elementi oħrajn. Fost l-oħrajn, fil-Fejġel insibu r-rutin, żejt essenzjali bil-metil salicilat, etere aċetiku u valerjaniku, limonin, pinin u tannin. Dan ta' l-aħħar huwa magħruf bhala astringenti u jnaqqas xi infjammazzjonijiet.

Madanakollu l-Fejġel mhux ta' min jużah kif ġie ġie, għax jekk jittiehed internament bla rażan jista' johloq avvelenament. Il-ftit applikazzjonijiet fir-rimedji esterni li semmejna ma jagħmlux hsara, għalkemm aħjar ma jintużaw fil-ghajnejn. Għalkemm fil-medicina xjentifika l-estratti ġieli jintużaw internament, huwa ferm importanti li kemm l-applikazzjoni kif ukoll id-doża jintużaw bil-galbu, għax jekk jintużaw hażin huma perikolużi.

Fil-medicina in ġenerali, il-prinċipji attivi jinkludhom ma' sedattivi (biex iserrah mill-uġiġh u jikkalma n-nervi), djuretiċi (biex imexxi l-likwidi fil-kliewi), sudorifiċi (għall-gharaq, li mhux biss imexxi l-likwidi, bħal fil-kliewi, iżda wkoll jiffriska l-ġilda fid-deni) u każi oħra. Bhala sedattiv hafif, il-Fejġel jikkalma ċerti spażmi li joholqu uġiġh fl-imsaren u nhawi oħrajn, kif ukoll fil-mestruwazzjoni. Jintuża wkoll bhala antelmintiku (kontra l-hniex ta' l-imsaren) u għall-gass fl-istonku.

Fl-antik f'Malta kienu jxerrdu diversi hxejjex ma' l-art għax billi ma kienu ikollhom madum bħal ma għandna llum, l-art ta' xi djar jew knejjes kienet tkun jew imbattma jew iċċangata b'ċangaturi tal-gebla tal-franka. Għalhekk kienu jithammgu malajr u

jingabar it-trab u dan kien jattira lill-insetti. Minbarra li kienu jifirxu l-Plejju, il-Liedna, l-Erbabjanka, il-Ħarrub u oħrajn, kienu jifirxu wkoll il-Fejġel, anke fil-kmamar ta' xi marid biex ibieghdu l-insetti u l-mard; għalkemm ma nafx kemm ir-riha tal-Fejġel kienet tghin lill-marid!

Il-Fejġel, l-aktar il-weraq torja u l-petali tal-fjuri, ġieli kien jithallat ukoll ma' xi insalata jew xorb biex jagħti toghma speċjali.

Hekk naraw kif il-pjanti slavag, minbarra li jsebbhu u jlibbsu pajjiżna birriha u l-lwien tagħhom, għandhom ukoll valuri li jistgħu jghinu fil-hajja tagħna ta' kuljum jekk ahna nkunu nafu nużawhom.



lx-xaġħar tal-Farfett tal-Bużbież li jinstab ukoll fuq il-Fejġel